

Atomernes summende stilhed

Den danske lydkunstner Jacob Kirkegaard har besøgt atomkraftværket i Tjernobyl for at optage den stilhed, der hersker. I 20 år har mennesker ikke kunne bo i zonen rundt om den nedsmeltede reaktor 4, men med sine mikrofoner har Jacob Kirkegaard fået de efterladte bygninger til at synge.

Af Simon Lund Andersen

Klokken 01:23 den 26. april, 1986 indtræffer ulykken. Den fjerde og nyeste reaktor på atomkraftværket Tjernobyl ved byen Pripjat eksploderer under et rutinetjek og blæser et enormt hul i det flere hundrede tons tunge tag. De første store eksplosioner fører til flere mindre eksplosioner og anstifter adskillige voldsomme brande rundt om på kraftværket.

Brandmænd og soldater kæmper med livet som indsats de følgende dage for at slukke 50 meter høje flammer og indkapsle den radioaktive stråling fra den nedsmeltede reaktor. Omkring 200.000 mennesker bliver evakueret fra det, der historisk set er den værste katastrofe i menneskets omgang med civil kernekraft.

I Ribe sidder den 11-årige Jacob Kirkegaard og ser billederne af Pripjat, der bliver rømmet for mennesker. Hans far fortæller ham om en katastrofe, og Jacob ser en tom hovedgade i Pripjat på den sort-hvide tv-skærm. Han kommer til at tænke på 'Palle alene i verden' og undrer sig over, hvem der skal redde kameramanden.

Den 26. oktober 2005 står Jacob Kirkegaard på hovedgaden i Pripjat. Den er lige så forladt, som han så den i fjernsynet næste tyve år tidligere. Forskellen er forfaldet. Husene er krakelerede, det høje græs står og svajer i lange linjer mellem fliserne. Og der stille. Dødsens stille.

Det er denne stilhed Jacob Kirkegaard er kommet til Tjernobyl for at finde.

Jagten på skjulte lyde

Lydkunstneren Jacob Kirkegaard rejser rundt i verden for at lede efter lyde. Med forskellige mikrofoner og kunstneriske strategier søger Jacob Kirkegaard efter de lyde og fortællinger, der gemmer sig i verden rundt om os. I sin kunstværker gengiver han verden i lyd, ligesom en skulptør

eller billedkunstner ville gøre det i deres materialer.

Tidligere har han med kontaktmikrofoner optaget et gelænder langs Rhinen, der summede i forhold til de forbisejlende skibe, og sammen med kunstnerkollegaen Tobias Kirstein har han optaget lydene af det svenske atomkraftværk Barsebäck. Sidste år udkom den kritikerroste cd 'Eldfjäll', hvor Jacob Kirkegaard havde indfanget den buldrende lyd af islandsk vulkanjord.

»Jeg er optaget af skjulte lyde. Hvor går lyd egentlig hen, når den bliver kastet ud? Fra fysikken ved vi, at lyd forsvinder. At det bare er energi, der bliver til varm luft og så til kold luft. Men jeg kan godt lide at forestille mig, at der faktisk bliver lagret lyd i et rum eller i luften i et rum. Selv om jeg godt ved, at det fysisk ikke forholder sig sådan«, fortæller Jacob Kirkegaard over telefonen fra København, hvor han har boet i de sidste fire år og netop har gjort sin mastergrad på Academy of Media Arts færdig.

Da Jacob Kirkegaard stødte på fotografen Robert Polidoris billeder af Pripyats forladte bygninger, gik det op for ham, at det var i skyggen af Tjernobyl-katastrofen, han skulle fortsætte sin jagt på skjulte lyde.

»Jeg er fascineret af de steder i verden, hvor der har været masser af menneskelig aktivitet og liv, som så pludselig er forsvundet, og hvor der kun er efterladte rum tilbage. Jeg havde lyst til at undersøge sådan et sted. Et sted, hvor der er blevet bygget nogle rum, og levet noget liv. Hvor folk har elsket og grinet og gjort de ting, man gør, når man lever«, siger Jacob Kirkegaard og fortsætter:

»Fra den ene dag til den anden er alle folk væk. Og så tænkte jeg: er der noget, der er blevet tilbage? Efterlader mennesket sig spor af lyd? Ligesom en fotograf fortæller historier, når de tager billeder af tomme bygninger eller forladte steder, tog jeg til Tjernobyl for at lytte til stedet og indfange det med min mikrofon, på samme måde som en fotograf ville have gjort med sit kamera«.

Den storslåede ukrainske natur

Med en højsensitiv mikrofon og en batteridreven højttaler tager Jacob Kirkegaard til Tjernobyl-kraftværket i Ukraine. Han har fået forbindelse til kvinden Rimma Kiselitsa, der arrangerer guidede ture ind i *zonen* – som det 30 kvadratkilometer store sikkerhedsområde kaldes i dag. I tre oktoberdage viser Rimma Kiselitsa den danske lydkunstner rundt i zonen,

der er delt op i den ydre zone med lavstråling og en indre 10 km zone med højere stråling omkring ulykkens centrum.

Det første, der slår Jacob Kirkegaard, er den uberørte natur, der siden ulykken har groet uhindret i de store områder mellem de menneskeskabte steder i zonen.

»Der er en fantastisk natur, der stortrives. Der må ikke flyve fly henover og på nogle af de steder vi besøgte, havde der ikke været mennesker i mange år. Når du rejser gennem den storslåede natur uden at møde et eneste menneske, så lægger du ikke mærke til, at du er i zonen. Det er helt absurd. Luften føles så utrolig ren, og der er helt stille, så man kun kan høre vinden i træerne. Vi var hele tiden meget klar over, at alt var radioaktivt, men det forekommer uvirkeligt, fordi man ikke kan se eller lugte strålingen,« fortæller Jacob Kirkegaard.

Virkeligheden melder sig hurtigt igen, da Jacob Kirkegaard ankommer til den mennesketomme Pripyat. Den sovjetiske mønsterby blev bygget i 1970 og efter kun 16 år blev den forladt, så den i dag står som et enormt museum over den stort anlagte og firkantfunktionelle sovjetiske arkitektur. Forladte og eroderede højhuse, der langsomt synker ned i naturen, væggene skræller, det drypper og alt forfalder. Med sin rungende tomhed minder byen Pripyat om det liv, der ikke er der mere.

Vedligeholdelsen af sarkofagen

Rimma Kiselitsa tager Jacob Kirkegaard med videre til sarkofagen. Det har man døbt den skal af beton og bly, der forskanser den nedsmeltede. Han stod i et lille informationslokale, hvor en stor geigertæller tikkende gjorde opmærksom på den unaturligt høje stråling.

»Pludselig blev det meget ubehageligt. Man har slet ikke begreb om, hvad der er af stråling og aktivitet inde i sarkofaget. Man ved ikke hvor meget, der ligger derinde. Man ved bare, at det hele er smeltet sammen til en stor plamage«, siger Jacob Kirkegaard.

Mens Jacob Kirkegaard står i det klaustrofobiske lille rum, fortæller guiden om ulykken. Om den nærliggende skov, der blev helt rød af strålingen og sammen med en hel landsby måtte begraves i jord, for at indkapsle strålingen. Om helikopterne, der kastede sand og bly ned over den eksploderende reaktor, og om de hundredtusindvis af soldater, brandmænd og frivillige, der hjalp til med at rydde op efter ulykken. Af Sovjetstaten fik de en særlig status og blev kaldt likvidators, hvor af

nogle døde og blev begravet i blykister, for at inddæmme den stråling, der stadig vil være i de tilbageværende jordiske rester, hvis de blev gravet op om tusind år.

Jacob Kirkegaard står i kernen af det enorme skovatom, zonen danner, og fornemmer den ubegribelige tid, der hersker her.

Selv om en FN rapport netop har fastslået, at skaderne efter ulykken nok ikke er så voldsomme, som først frygtet, er der i dag 5000 mennesker ansat i zonen. I de tilrådelige 14 dage bor de på skift i den ydre zone for at vedligeholde hele området.

De reparerer på den krakelerende sarkofag, holder øje med digerne, der forhindrer den radioaktive Pripjatflod i at blande sig med andre floder og så er de hele tiden på vagt overfor ildbrande i de store skovområder, der øjeblikkeligt ville få radioaktiviteten til at brede sig. Det skal mennesker blive ved med i mange hundrede år endnu.

Atomernes udstrakte tid

Tidsperspektivet i zonen har andre dimensioner, end dem, man navigere efter på en ganske almindelig dansk hverdag, hvor børnene skal hentes og indkøbet nås inden lukketid. Plutonium-239, der blev udledt meget af, har en halveringstid på 24.110 år, og selv om man måske kan bebo den ydre zone om små hundrede år, så vil der være stråling i 10 km zonen rundt om sarkofagen i tusindvis af år frem i tiden..

»Transformationen på stedet, hvor der før var mennesker, var ét af mine udgangspunkter for optagelserne, men det overordnede mål var at oversætte tiden til lyd. Det helt bestemte tid, der eksisterer i Tjernobyl. Strålingens og atomernes tid. Hvordan kan jeg forstå den her udstrakte tid? Kan jeg høre den? Næh. Kan jeg se den? Næh. Men hvad nu, hvis jeg tager et lille minimalt fragment af den her tid, ti minutter af den, som jeg så lægger i lag. Så kan jeg komprimere tiden og måske komme til at forstå den bedre«, siger Jacob Kirkegaard.

Med hjælp fra guiden udvælger lydjægeren Jacob Kirkegaard fire rum i Tjernobyl, der alle har summet af liv og musik. Et auditorium, en svømmehal, en gymnastiksal og en kirke.

Han placerer sin mikrofon i det tavse rum, forlader rummet og lader den optage stilheden i ti minutter. Derefter afspiller han de ti minutter på sin medbragte højttaler og optager det igen. Sådan fortsætter han med at

afspille atomernes summende stilhed, og langsomt begynder rummene at synge i forhold til de frekvenser som er i et hvert rum.

Med denne særlige teknik og kunstneriske strategi tager Jacob Kirkegaard en række lydprint af Tjernobyl med sig ud af zonen. Tilbage i København bliver de lagrede optagelser bearbejdet med en equalizer. De brummende toner og overtoner, der melder sig med stigende og faldende intensitet, bliver skærpet i det portræt Jacob Kirkegaard skaber med sin kunst. En lydskulptur over et sted, hvor der var genkendeligt menneskeligt liv, og hvor strålingen nu råder i atomernes udstrakte tidsperspektiv.

Resultatet af Jacob Kirkegaards nysgerrige rejse til Tjernobyl bliver tre forskellige værker. På det respekterede engelske pladeselskab Touch udkommer '4 Rooms' med de messende toner fra zonen, på Museet for Samtidskunst i Roskilde, bliver de auditive aftapninger suppleret af en lignende visuel udfoldning af de fire rum, og til sidst kan optagelserne høres live den 25. april ved en midnatsmesse i Marmorkirken. På den måde ender en rejse gennem atomernes summende tavshed præcist 20 år efter, at reaktor 4 i Tjernobyl blev krænget åben af en indre eksplosion.

simon.l.andersen@pol.dk